

GLAS

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

L. XIII. 19.

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

30. X. 1966

CERKEV V MODERNEM SVETU

(Shema XIII)

Anton Orehar

Ogromne spremembe v svetu, prelom s preteklostjo, nova izredna odkritja, zavest človeka, da je zmogel naravo, na eni strani a — splošno trpljenje ter grozen strah pred uničenjem vsega, skrb staršev za mlade in dvom mladih kot še nikoli, vsi vprašujejo, kaj bo, kaj naj storijo in končno se vsa vprašanja zožijo v eno: o pomenu človekovega življenja sploh.

Razumljivo in pošteno, da si je tudi Cerkev zastavila to vprašanje.

Že na koncu prvega zasedanja 2. vatikanskega cerkvenega zbora se je prav po intervenciji kard. Montinija vse zanimanje razprav usmerilo na vprašanje o Cerkvi.

Urediti Cerkev v sebi, a urediti prav posebej razmerje Cerkve do sveta, v katerem živi.

To je bila misel Janeza XXIII, ko je začel govoriti o dialogu, pa so misel mnogi napak razumeli: Eni so jo vzeli kot željo naivnega „dobrega Janeza“, kar je treba po smrti popraviti, češ da je šel predaleč do sveta; drugi so prav to misel vzeli kot zastavo beganja, izrabljali so okrajšane izjave njegove, ostali v svoji miselnosti; tretji pa so zavriskali v razpoloženju zmagovitosti, češ da je le prišel znova čas Cerkve, ko bo zablščala v svoji moči in zavladala v svetu.

Vsi so pa pozabili na temeljno misel Janeza XXIII., da je „servus servorum Dei“, ki se je z vsem življenjem postavil v službo božji Ljubezni za človeka.

Podobno je o Cerkvi rekel Pavel VI. v svojem govoru na romanju v Betlehemu: Če se svet čuti tujega krščanstvu, se ne sme tako čutiti krščanstvo svetu, čeprav ga različno razumejo; Cerkev ne dela drugega, kakor da je srednik neizmerne in čudovite božje ljubezni do ljudi.

Da po svoji moči prinese zaskrbljenemu in zbežanemu svetu luč in tolažbo Kristusovega evangelija, je na 2. vatikanskem cerkvenem zboru izdala pastoralno konstitucijo: „Cerkev v sodobnem svetu“.

Nekatere misli za lažje razumevanje tega koncilskega dokumenta bomo skupaj razpravljali v predavanju.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Teološki odsek

Trinajsti kulturni večer bo v soboto 5. novembra 1966 ob sedmih, salon Bullrich, Sarandí 41

CERKEV V MODERNEM SVETU

(Shema XIII)

Predava *msgr. Anton Orehar*

SPOTOMA (XI)

Vinko Brumen

Bližnji

Evangelij nam zapoveduje, da naj bližnjega ljubimo kakor sami sebe. Katekizem pa nas uči, da je naš bližnji vsak človek, bodisi prijatelj ali sovražnik. V imenu evangelija poljski škofje in poljski narod danes odpuščajo Nemcem. Kako pa izpolnjujemo evangeljsko zapoved mi? Kako ravnamo tedaj, ko nam na bližnjem ni kaj všeč, ko, recimo, živi v zmoti, jo zagovarja in oznanja, ali vsaj mi mislimo, da je tako? Ga ljubimo, kakor bi sebe, če bi bili v istem položaju? Ravnamo, kakor bi želeli, da bi ravnali z nami?

Zmota je zmota, torej neko zlo. Zlo moramo poskušati odpraviti ali premagati. Toda dobro moramo vselej razlikovati med zmoto in pa med tistim, ki se moti. Z njim ne moremo ravnati, kakor da bi bil posebljena zmota, kakor da je on sam zmota, torej neko zlo.

Ne smemo pozabiti, da kdor se moti, tudi ne živi zmote kemično čiste, take kakor se kaže v svoji logični formulaciji. Za posameznega človeka to velja še mnogo bolj kakor pa za gibanja, ki so se razvila iz kakega zmotnega nauka in ga skušajo ostvariti. A že o njih pravi papež Janez XXIII v okrožnici Mir na zemlji, da „ne smemo enačiti napačnih filozofskih nazorov o naravi, izviri in namenu sveta in človeka z zgodovinskimi gibanji, ustanovljenimi z gospodarskim, socialnim, kulturnim ali političnim namenom, niti tedaj ne, če ta gibanja izvirajo in se še zmeraj navdihujejo iz teh teorij; res se formula nauka, ko je enkrat natančno določena, ne spreminja več, gibanja pa žive v spreminjivih konkretnih razmerah, ki nujno globoko vplivajo na razvoj nauka...“ (Janez XXIII, *Mir na zemlji*. Rim 1964, odst. 157, str. 40).

Še bolj kakor za gibanja, velja to za ljudi, za človeške osebe. Tudi kadar te prevzamejo kake napačne nazore ali nauke, se ti nazori v njih prilagajajo njihovi osebni sestavi in spreminjajo vzporedno z njihovim razvojem in razvojem njihovih skušenj v svetu. Marsikdaj za formulami nauka iščejo in vidijo resnice, ki jih iščemo in vidimo tudi mi, čeprav v drugačnih formulacijah. Marsikdaj smo si v resničnih, živih nazorih mnogo bližje, kakor pa v naukih, ki jih eni in drugi nekako uradno zastopamo. Tudi pri drugih, čeprav so na zunaj zapadli zmoti, moramo dopuščati in iskati tako voljo do resnice, kakor jo imamo mi.

A četudi je bližnjikov nazor res zmoten, „pravičnost terja“, pravi isti papež, „da zmeraj ločimo zmote od tistih, ki jih zagreše, celo tedaj, kadar gre za ljudi, ki s svojim napačnimi nazori ali nejasnimi pojmi nasprotujejo veri in

CORREO ARGENTINO SUC. 4	TARIFA REDUCIDA
	CONCESION 4228 R. P. I. 847847

nravnosti. Zakaj človek, ki je zašel v zмотo, s tem ne preneha biti ud človeštva in ne izgubi svojega dostojanstva človeške osebe, ki jo je treba zmeraj spoštovati. Vrh tega v človeški naravi nikoli ne ugasne možnost, da se zmotam odpove in poišče pot do resnice. V tej zadevi človeku tudi nikoli ne manjka pomoči neskončne Božje previdnosti. Tako se torej lahko zgodi, da se kdo, ki mu danes manjka jasnost vere ali je zašel v zмотo, jutri lahko razsvetljen po Božji luči spet oprime resnice. Če se torej katoličani zaradi zunanjih stvari družijo z ljudmi, ki v Kristusa sploh ne verujejo ali pa verujejo napačno, ker so pač v zmoti, so jim lahko priložnost ali spodbuda, da pridejo do resnice." (Tam, odst. 156, str. 40).

To se pravi: četudi je naš bližnji zapadel kaki zmoti, moramo ne le še zmeraj v njem spoštovati njegovo človeško dostojanstvo, temveč moramo svoj boj proti zmoti voditi vedno tako, da ne pomagamo le abstraktno vzeti resnici do zmage, temveč da zlasti njemu, bližnjemu, ki se moti, pomagamo, da se dokoplje do resnice, katero najčesteje že išče, čeprav v zmoti. Ne prezrimo, da papež govori o verskih in nravnih zmotah, torej najtežjih! Koliko bolj bo to veljalo, kadar gre le za kake znanstvene, politične ali podobne zмотe.

Bližnjemu pa moremo pomagati, da se izmota iz zмотe, če ne le skrbno razločimo v njegovih nazorih vsako zrno resnice od gotove zмотe, temveč tudi iščemo in priznavamo njegovo pošteno prizadevanje, da najde resnico, njegovo vero v resnico, ki jo trenutno morda napačno vidi v zmoti. Kolikor pa je res v zmoti, moramo čutiti usmiljenje z njim, ne pa ga obsojati. Naj vedno vidi, da nam v našem naporu in boju gre zmeraj res le za resnico in ne morda za to, da pokažemo svoj prav in se izkazamo kot pravičniki.

Zato pa, „ne polemika, ampak dialog.“ Saj polemika „razdvaja in razkraja in je karakteristika preteklosti.“ Dialog nam je potreben z vsemi ljudmi, zlasti pa še s tistimi, ki so zapadli zmoti. „Za dialog pa je treba notranje zrelosti, iskrenosti, plemenitosti, širine duha, zmožnosti poslušanja in — ne ustrašimo se govoriti krščansko — treba je veliko potrpežljive ljubezni.“ Le „farizeji so preveč zakopani v svoj prav in so zožili okoli sebe krog tako tesno, da nikdar ne morejo biti vidci.“ (Glas SKA XIII/10, s 15-6-1966.) Zato pa farizeji ne preganjajo le tistih, ki se motijo, ampak prav tako tiste, ki odkrivajo in oznanjajo nove ali globlje resnice, kakor pa jih farizeji posedujejo. Na križ so spravili Kristusa in skozi vso zgodovino ubijajo preroke.

Farizeji zaradi svoje zaprtosti v lastni prav ne morejo biti vidci; ne morejo videti resnice kot take, vidijo le lastni prav. Seveda morejo še manj jasno videti in presoditi položaj, v katerem je bližnji, ne morejo bližnjega umeti, ne morejo mu pomagati, da se izkoplje iz težave. Zato ga raje pobijejo. Da ne bomo mi taki in da bomo v prizadevanju za zmago resnice našli pravo pot in prave načine, da bomo znali za resnico res pridobivati, skrbimo najprej, da iz sebe spravimo vsako farizejstvo,

Razpravo zoper Mihajlova je pred okrožnim sodiščem v Zadru dne 22. septembra 1966 vodil kot predsednik dr. Šime Fabulić. Takoj v začetku zasliševanja je Mihajlov izjavil, da so inkriminirani stavki iz njegovih spisov iztrgani iz konteksta in jim je zato „pomen grobo iznakažen“, izpovedal pa je, da je s svojimi spisi imel resničen namen dokazati totalitarni značaj jugoslovanskega režima.

Šime Fabulić mu je sicer priznal, da sta nacizem in fašizem bila enostranska in totalitarna sistema, trdil pa je, da je abotno primerjati ta sistem z jugoslovanskim, češ: „Vsi vedo, kako junaško se je Jugoslavija bojevala zoper fašizem: v naši deželi ni totalitarizma, temveč direktna demokracija, ki jo upravljajo delavci.“ Toda Mihajlov je vztrajal pri svoji trditvi; ko je pribil, da je med današnjo Jugoslavijo in nacistično Nemčijo ter fašistično Italijo mnogo analogij, so komunistični aktivisti, ki so imeli večino med poslušavci procesa, dvignili vik in krik in nehali razgrajati šele, ko je predsednik sodišča zagrozil z izpraznitvijo dvorane.

Na Fabulićevo terjatev, naj pojasni enačenje sistema ene stranke s „socialno shizofrenijo“, je Mihajlov odgovoril: „Veliko jih je že pred mano označilo sistem ene edine stranke, se pravi totalitarni sistem, za socialno shizofrenijo.“

Sodnik mu je nato zastavil vprašanje: „Kaj razumete pod izrazom ‚dozdevna jugoslovanska socialistična družba‘, ki ga pogosto uporabljate v svojih člankih“, je Mihajlov odgovoril: „Ne morem za socialistično priznati družbo, kjer samo 6 do 7 odstotkov državljanov uživa vse pravice, med tem ko velikanska večina ima samo dolžnosti.“

Ko je Mihajlov nato dejal, da imajo v Ameriki vsi pravico, da se tam morejo tudi črnci potegovati za svobodo, kakor jim jo razglašča ustava, so aktivisti zagrali divje kričanje v protest. Spet je moral predsednik groziti.

V nadaljnjih odgovorih predsedniku sodišča ali državnemu toživcu, Mihajlov ni zanikal, da bi po črki ustava sedanje Jugoslavije mogla biti demokratična, poudaril pa je, da nikakor ne poroščuje dejanskega monopola komunistične partije. Ker se je Fabulić spustil v filozofiranje o demokraciji, je odvetnik dr. Ivo Glovacki protestiral in hkrati kritiziral teze Mihajlova: „Če se boste še naprej spuščali v izjave, ki preudicirajo krivdo obtoženca, bom po dolžnosti moral odkloniti to sodišče.“

Državni toživec je v obtožnem govoru zahteval strogo aplikacijo zakona, prepoved Mihajlova izvrševati poklic publicista in zaplenitev honorarjev za obtožene spise. „Občinstvo“ je besno odobravalo te zahteve in izžvižgalo obtoženca.

Odvetnik Glovacki je v obrambnem

govoru argumentiral v korist Mihajlova s tolikšno strokovnostjo in prepričljivostjo, da je naredil vtis celo na navzoče aktiviste. Ugotovil je, da je Mihajlova kritika „res kdaj ostra“, da pa ne vsebuje nobenega elementa za kaznivo dejanje. Spomnil je na to, da je bil program Mihajlova objavljen že 1965, da pa do avgusta letos oblastva niso videla v njem nič kaznivega. Protestiral je tudi, ker je Mihajlov predmet „resničnega pravega preganjanja.“ Ne groze mu samo stalno z napadi podivjani mladiči, „ki se zanje dobro ve, kdo jih vodi in jim daje navodila,“ temveč tudi oblastni organi mu delajo nepretrgoma težave: prepovedan mu je vstop v javne lokale, zadrška univerza ga noče spet sprejeti v službo, čeprav je tako ravnanje v nasprotju z razsodbo Vrhovnega sodišča Hrvaške.

Pred sklepom obravnave je Mihajlov izjavil: „Vse, kar je napisano v mojih spisih in spominih, je res. Nihče ni nasprotnega dokazal. Kadar položaj v Jugoslaviji kritizirajo gg. Bakarić, Tripalo in še drugi voditelji, se reče, da so to konstruktivne kritike. Kadar pa Mihajlov pove svoje kritike, tedaj pa gre za kazniva hudodelstva. Nisem simpatizer komunizma, sem pa zagovornik demokracije, sistema z več strankami in s svobodo mišljenja.“

Čeprav je bilo sporočeno, da bo zadrsko sodišče izreklo svojo sodbo ob desetih 23. septembra, se je to izvršilo šele opoldne iz dosedaj nepojasnjenih razlogov. Mihajlov je bil obsojen na devet mesecev zapora zaradi razširjanja krivih in tendenčnih novic o državi, oproščen pa je bil glede druge točke obtožnice. Ker pa je bil že lani obsojen pogojno, mu je sodišče kazen zvišalo na dvanajst mesecev. Odvezlo mu je dalje pravico objavljati članke ali govoriti v javnih lokalih in odločilo zaplenitev 2000 dinarjev, ki jih je dobil za inkriminirane spise.

Navzoči aktivisti so takoj protestirali zaradi premle kazni in kričaje zahtevali izgon Mihajlova iz Zadra. „Ali ga izženite vi ali bomo to opravili sami!“

Po prebranju sodbe se je Fabulić z zelo splošnimi besedami skušal obrazložiti sodni rek, pri tem pa se je največ skliceval na ustavno besedilo o vlogi partije.

Dr. Glovacki je takoj naznanil priziv zoper sodbo na vrhovno sodišče. Na poti domov so Mihajlova sledile bande aktivistov z žalitvami in grožnjami. Napadli so in pretepali dr. Marijana Batinića, enega izmed najbližjih sodelavcev Mihajlova. Le s težavo se je mogel rešiti pred napadavci in priti v stanovanje Mihajlova, kamor so prijatelji poklicali zdravnika, ki mu je dal potrebno zdravniško pomoč. Mihajlov se je vrnil na dom v spremstvu in varstvu odvetnika Glovackega.

vsak zaprtost v lastni prav, vsak napačno posestnikov resnice, vsako vzvišenost sodnikov!

Bližnjega moramo ljubiti kakor sami sebe. Če smemo parafrazirati katekizem, bi dodali: Naš bližnji pa je vsak človek, naj misli tako kakor mi ali ne, naj

ima prav ali napačno, naj služi resnici ali trpi zmoti. Vsak človek!

Kamen

Pripoveduje se o eskimskem kiparju, ki je dobil naročilo, naj iz kamna izklesše kip severnega medveda. Šel je na

delo in ko je končal, je naročitelju pripeljal kip — kita. Ker ga je ta vprašal, zakaj ni izklesal kipa severnega medveda, kakor mu je bilo naročeno, je Eskim odgovoril: „Vprašal sem kamen, ali bi mogel postati severni medved, in mi je odgovoril da ne. Ko sem ga vprašal, kaj bi mogel postati, mi je odgovoril, da kit ali tjujenj. Tedaj pa sem vprašal sebe, kaj bom mogel narediti. In odgovoril sem si, da kita. Zato sem izklesal kita.“

Zgodba ima svojo moralo. Človek, tudi umetnik, ni vsemogočen in v svojem delu ne more slediti samo svojim zamislim in hotenjem, temveč mora upoštevati tudi svoje zmožnosti in pa možnosti uporabljene tvari. Nepopolnost izdelka ima lahko enega od obeh ali oba vira: pomankljiva sposobnost izdelovavca ali omejena možnost uporabljenega gradiva.

(Zgodba nam ponuja krasno prilogo

nost za razpravljanje o uspehih politikovih: ne zavisi samo od njega, od večje ali manjše njegove politične sposobnosti, temveč tudi od tvarine, ki jo v svojem delu „gnete“, od vodene skupnosti in od položaja, v katerem se ta nahaja, od danih stvarnih možnosti in od igre protiigravcev. Uspeh politikov je nekaka rezultanta mnogih činiteljev in ni on sam zanj odgovoren. Včasih mora sprejeti tudi kakega manj popolnega, ker bi boj za večjo popolnost utegnil stati preveč, povzročiti več škoda, kakor pa je v nepopolnosti dosegljivega.)

A ostanimo tokrat pri Eskimu in njegovem kamnu! Kot pravi umetnik je prislunil svojem geniju in vprašal tu di kamen, kaj bi mogel najboljšega postati, preden ga je vzel v delo. Najmanj se je oziral na naročilo. Dosežek je bil kompromis, a najboljše od dosegljivega.

Škoda, da vsi in vedno ne ravnamo tako. Posebno ne v medsebojnem razumevanju, kar je tudi velika umetnost. Nekaterih ne zanima ne genij ne kamen. Poslušaja le svoje najbolj prvin-ske gone in mislijo, da vsak kamen more najprikladneje služiti le kot hranivo frači.

Frača pač ni najprimernejši instrument dialoga. Toliko manj če kdo skozi barvana očala ne razlikuje dobro cila svojih izstrelkov. Zares je škoda, je nekdo povsem pravilno (nekoliko pre-cmeravo?) zapisal, „da v slovenskem javnem življenju primanjkuje prave demokratičnosti, spoštovanja do druge in drugačne osebnosti, pa naj se nam zdi še tako nenavadna. Kajti obsojati ni moč skoraj nikogar: ne poznamo razmer, v katerih se je kdo oblikoval, ne poznamo njegove notranjosti, še sami sebe malo poznamo, vsakdo izmed nas stokrat na dan dela kaj nepremišljenega, pa vendar zaradi tega ne bi bil rad dokončno obsojen... Novi duh se izraža v tem, da vidimo v vsakem pojavu nekaj pozitivnega... To pa dosežemo vedno in le, če smo mi sami do drugačnosti odprti...“

Prav bi bilo, da bi si te besede vzeli za vodilo, kadar sodimo in nas mika, da bi obsodili. Le tako bo možen dialog med nami. Brez tega ga le zakasnjujemo, kar je škoda.

A še se vračam k Eskimu in njegovemu kamnu. Tudi človek, ki „stokrat na dan dela kaj nepremišljenega“, ne zmore postati in biti docela to, kar bi rad, temveč le kar more in mu moči dopuščajo. Nihče tega ne more umeti kakor on sam; nihče ga ne more presoditi brez nevarnosti, da se zmoti in obsodi po krivici. Vsakdo je zato lahko srečen, da poslednja sodba ni v človeških rokah. Upam, da mi Bog ne šteje v greh, če večkrat tiho zmolim nekoliko popravljenega farizejevo molitev: „Zahvaljujem Te, o Bog, da nisi kakor ljudje...“

...greh proti eni izmed desetih zapovedi...“

Na seji izvršnega odbora mednarodnega PEN kluba v Arnhemu na Holandskem je 1. oktobra češka delegacija na izrecno vprašanje sedanjega predsednika PEN kluba Arthurja Millerja priznala, da sta bila češki pisatelj Jan Beneš in kinematografski režiser Karel Zmečnik res aretirana. O aretaciji, izvedeni pred nekaj tedni, je predsednika PEN-a obvestil angleški pisatelj Maurice Cranston. Jan Beneš naj bi bil obtožen, da je organiziral med udi Zveze čeških pisateljev protestno izjavo zoper sodbo v procesu Sinjavskega in Daniela. Tridesetletni pisatelj je že dolgo v nemilosti partije, posebno pa ker se je prizadeval, da sme še naprej izhajati neprilagodljiva revija „Var“. Razlogi za aretacijo šestindvasetletnega Zamečnika niso jasni. Zdi se, da je delal skupaj z Benešem pri nekem filmu. Pred aretacijo se je nahajal v Parizu, kjer bi se moral uvesti v francoski postopek SE CAM za barvne filme, pa je bil nena-doma poklican v Prago. Za Beneša je Jiri Mucha, češki delegat pri mednarodnem PEN-u rekel, da bo sojen, „ker se je pregrešil proti eni izmed desetih zapovedi.“

ZALOŽBA SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Ramón L. Falcón 4158

Buenos Aires

PRED IZIDOM

PRED IZIDOM

meddobje

L. IX

štev. 4-6

VSEBINA:

POEZIJA

Dante Alighieri — Tine Debeljak: *Vice* (VIII. spev); Vladimir Kos: *Tri nade*; France Papež: *T. S. Eliota poem "Pušča"* (*The waste land*); Franc Sodja: *Lesene jagode*; Milena Šoukal: *Podedovano ime*; Majda Volovšek: *Pesmi*.

PROZA

Branko Rozman: *Dlan* (črtica); Ruda Jurčec: *Marcelino Vázquez* (odlomek iz romana — Velikonjeva literarna nagrada 1965)

ESEJI

Vinko Brumen: *Pedagog Karel Ozvald*; Alfonz Čuk: *Cerkev in atizem*; France Dolinar: *Grivčevi spomini na srbske učenjake*.

Črke besede misli: *Sodobna memoarna literatura* (Ruda Jurčec).

MEDDOBJE, IX štev. 4-6 zaključuje deveti letnik naših knjižnih izdajanj. Naročniki so torej prejeli okrog 900 strani bogatega knjižnega tiska in sicer za izredno nizko ceno, ki vezana ne preseže niti 2.500 pesov. Redni naročniki so poleg tega prejeli še Glas in ker se je zaradi tehničnih okoliščin moral natis zavleči, so ga prejeli kar dve leti, poleg tega v letu 1966 še v povečani obliki in obsegu. Kdor si bo samo bežno izračunal, koliko morejo znašati stroški, bo v primerjavi s cenami tiska pri drugih narodih mogel presoditi, koliko bi morala biti realna naročnina. — Kdor more, naj zato oceni delo idealizma in vere v slovenstvo ter doda za tiskovni sklad SKA. Vsak dar pa ne bo samo denarna pomoč, ampak po svoje tudi veliko moralno priznanje vsem sodelavcem pri našem tisku.

Za SKLAD GLASA so darovali: g. Urbančič, San usto, 800 pesov; ga. Ana Indihar, San Justo, 500 pesov; g. Anton Podlogar, San Martin, 200 pesov; g. Ignacij Grohar, Palomar, 100 pesov; ga. ing. Schmidt, Olavarría, 100 pesov; g. Vuk Rupnik, Castelar, 500 pesov; g. Ivan Trtnik, Buenos Aires, 300 pesov; ga. Antonia Račič, Bs. As., 2.500 pesov; g. Jože Albreht, Moron, 300 pesov; g. Anton Pachaver, ZDA, 3 dolarje; g. Stanko Savinšek, Francija, 45 NF.

Vsem najlepša sva!

DVANAJSTI KULTURNI VEČER

OB VAUHNIKOVI NEVIDNI FRONTI

Dvanaesti kulturni večer je dne 15. oktobra nudil predavanje g. dr. Srečka Baraga ob Vauhnikovi Nevidni fronti. Pred polno zasedeni dvorani je v imenu Literarnega odseka Ruda Jurčec opozoril na aktualnost snovi, ter podčrtal okolnost, da se je vabilom odzvalo izredno veliko število poslušavcev; pozdravil jih je v imenu SKA in prosil predavatelja, da začne z analizo gradiva, ki je tokrat res moral biti obsežno.

Uvodoma je bilo več odstavkov posvečenih literarnoteoretičnim ocenam dela, čemur je potem sledilo nekaj opazovanj o pokojnem Vauhniku, kakor se je rodilo iz osebnih zvez predavatelja s nisateljem Nevidne fronte. Podatki so se sklenili v vprašanje, zakaj je moral V. zaiti v tolikšno bedo in končati v tragediji.

Prvi del knjige je predavateljevemu obravnavanju služil za pregled diplomatske in vojaške situacije v Evropi in pri tem razlagal, kje so bili V. podatki pomankljivi ali pa jih sploh ni. Do Hitlerjevega napada na Jugoslavijo je Vauhnikovo delo bilo krito z diplomatskim položajem vojaškega atašeya in nima vohunškega značaja. Zelo dobre podatke Vauhnikovih sposobnosti pa Belgrad ni upošteval pri vsej Vauhnikovi požrtvovalnosti in naravnost genialni iznajdljivosti. Priključil se je V. mnenju, da „puč (27. marca 1941) ni bil samo nepremišljeno in neodgovorno dejanje morda slabo informiranih elementov, ampak naravnost zločin nad državo in njenim prebivalstvom.“ Dalje pravi Vauhnik: „Puč ni niti za en dan, niti za eno uro zavlekel nemških priprav za vojno proti Rusiji. Nasprotno, dobrodošel je bil vojni plen, saj so nacisti Jugoslavijo temeljito izropali.“

Pri sami analizi vohunškega dela pa se je predavatelj vprašal, ali je Vauhnik vedel, komu je pod vodstvom misterioznega AA služil; tudi je bilo vohunjenje (in kot aktivni častnik se mu po kodeksu jugos. vojske ne bi smel priključiti, saj je smatrala vojnstvo kot madež za častniško uniformo) pred it. kapitulacijo drugačno kot pa pod nemško. Po podatkih, ki jih je predavatelj prejel po članih skupine Joja Golca, je rekonstruiral ozadje zaerebške tragedije (smrt V. sorodnice Melite Thaler) in nato ob AA beg v Švico, ne da bil dovoljno zavarovan Golčev center v Trstu. Golčev agent M 39 je predavatelju pismeno sporočil, da je bil AA Ličanin Srb Ante Antič, pred vojno uradnik carinarne v Mariboru. V. vohunska mreža pa ni imela slovenskega značaja, ker je novice dobival od Nemcev. Italijanov, Hrvatov in Srbov, in glavni zvezni član, ki je sporočal vesti v Švico, je bil v Milanu Italijan-komunist, ki je došle agente pozdravljal s stisnjeno pestjo. Nad Vauhnikom samim na je bil neposredno Ante Antič, ki se je posluževal vseh mogočih edinic, tudi vaških straž, domobrance. Mihajlovičevih pristašev in vseh drugih. Ko je nemška policija zasliševala agenta M 39, je hotela vedeti: „Kdo je bil Golec, AA., Vauhnik in — general Lebedev.“ In ko se je M 39 vrnil iz ujetništva in se je predstavil Angležem s šifro, ki mu jo je zadnji dan zaupal Golec, so mu Angleži rekli,

“SUŽNJEM TUDI JEČE MOREJO BITI ZIBELKE SVOBODE”

Italijanskemu časnikarju Pieru Capellu se je posrečilo v času, ko je Mihajlo Mihajlov čakal na drugi proces, dobiti stik z njim na Velem Ižu, kamor se je mlad docent umaknil k svojemu prijatelju, zdravniku v tamkajšnji zdravstveni postaji. Iz intervjuja, ki je izvirno izšel v milanskem tedniku “Il Borghese” (28. 9.) je važnejše odstavke ponatisnilo tudi vodilno svetovno časopisje (npr. “Le Monde 28. 9.)

Na vprašanje, zakaj so ga pred mesecem in pol zaprli, je Mihajlov odgovoril: “Nagib je preprost in jasen: partija ni hotela, da bi prišlo do sestanka, ki sem ga pripravil in napovedal za deseti avgust. Tisti sestanek bi bil zelo pomemben za prihodnost Jugoslavije. Postavili bi temelje za ustanovitev politične in literarne revije, ki je imela v programu, takoj odpreti kritičen dialog glede na tiste, ki že več kot dvajset let imajo v rokah oblast. Ideje, ki jih zastopam, zagovarjam že nekaj časa.”

Ena sama stranka, ki si je nadela karizmatično avtoriteto, odločati brez kakršnekoli resne opozicije o prihodnosti jugoslovanskih državljanov, je že dolgo tega naredila bankrot. Propadla je v vodstvu gospodarstva, propadla na področju kulture, propadla v ustanavljanju enakopravne in svobodne družbe. Bankrotirala je predvsem zato, ker nima človečnosti in zdrave pameti. Sem prvi pripravljen priznati, da je bilo spečetka, takoj po koncu vojske, potrebno, morda tudi nujno, pustiti komunistom popolno odgovornost oblasti v deželi.

Toda sedaj, potem ko smo izkušnje dokončali in potem ko so bile narejene hude napake, ki jih deloma, čeprav iz zgolj instrumentalističnih razlogov priznavajo, kakor se je zgodilo z obsodbo zlorabljanj policije, je nujno, da komunistična stranka preoblikuje svojo strukturo in poskrbi, da se vzpostavi bolj realni odnosi med njenimi organizacijami in javnim mnenjem. Tu v Jugoslaviji je samo šest odstotkov, v nekaterih predelih deset odstotkov, prebivalstva vpisano v Zvezo komunistov. To so predvsem uradniške kategorije, ki so skoraj v vsem odvisne od države, funkcionarji, učitelji, bivši partizanski bojevniki, nekatere kategorije razumnikov, kakor časnikarji. Vsi drugi so se hotoma ločili od stranke in samo zvedo za odloke in častnikov in radija. V takih razmerah maloštevilna oligarhija, potem ko se je polastila oblasti, si to ne samo ohranja, temveč jo predaja ali jo skuša predajati po družinskih zvezah nepolitične baže, z vsemi svojevoljnimi in zlorabljanji, ki jih zagotavlja sistem. To samo po sebi umevno ne more dolgo trajati v svetu, ki je na potu k velikemu dialogu med kontinenti.

Začetek dialoga, ustanovitev delovne skupine, priobčevanje kritične revije bi v režimu, kakršen je jugoslovanski, zaznamovali prvi korak na poti, ki z nje nismo hoteli izključiti nikogar. Niso nas hoteli razumeti, še huje, hoteli so nastopiti s sistemi in sredstvi, ki niso mogli odvzeti pomena in važnosti naši pobudi, ki so se pa konec koncev obrnili zoper tiste, ki jih brez skrupulov uporabljajo.”

Nato je Mihajlov pripovedoval o zadrskem sestanku, svoji aretaciji in ravnanju policije v zaporu. O vsem je Glas že dosti poročal.

Veliko novega pa je povedal Mihajlov o razvoju svojega gibanja. Ti podatki zgovorno pričajo, kako je še vedno s svobodo in z državnim pritiskom v “liberalizirani” Jugoslaviji.

Mihajlov je pripovedoval: “Sprva mi je bilo težko, vzbuditi pritrjevanja in prižgati navdušenje, ne samo v mali skupini mojih kolegov profesorjev, temveč tudi med študenti. Sicer so me gledali, kakor da bi bil neumen, kakor da bi za-

— Edini še živeči izmed prvih sodelavcev revije “Hochland”, dr. Joseph Bernhard je 8. avgusta dopolnil petinosemdeset let življenja. Po svoji osemdesetletnici je pričel v reviji, ki ji je takoj, ko jo je 1903 ustanovil Carl Muth, kot mlad teolog poslal svoje prispevke, priobčevati svoje spomine (Erinnerungen). Bernhardovi Spomini so pomemben doprinos k cerkveni, teološki in kulturni zgodovini nemškega katolicizma, ki mu je bil Bernhard včlanjen od svojega vstopa v muenchenski Maximilianum ob obratu stoletja 1900. Po rodu je bavarski švab (Ursberg) — švabi so tuhtavci, vidci; Hegel in Schelling sta bila švaba — in je nezadovoljen z neoskolastiko, ker je me nil, da ne zmore izravnave z moderno mislijo — našel sorodno miselnost v teologih stare tuebinske šole, švabih. V Kuhnovi razravnavi z idealistično filozofijo je odkril prvi primer žive teologije, ki živi s svojim časom in si jo je ohranil vse življenje za zgled. Vrgel se je v študij očetov, posebno Avguština (vnovič je prevel Confessiones) in potem mistike (Philosophische Kritik des Mittelalters, 1922). Izdal je izbor mističnih tekstov Der stumme Jubel in treh zvezkih Vse življenje ga je mučilo vprašanje

o smislu zgodovine. Za nikdar dovršeno Herderjevo občno zgodovino Geschichte der fuehrenden Voelker je 1930 spisal kot uvod Sinn der Geschichte, ki je zanj preučil naravnost neizmerno literaturo. Sedanjí živahni razvoj v filozofiji in še posebej v teologiji zgodovine je sicer to eno izmed prvih novodobnih katoliških sintez prerasel, vendar bo Bernhardu ostala njegova pionirska zasluga. Svojo zgodovinsko misel je navezujoč na Iz 45,7 izrazil v trditvi: “Tudi človeški ne je v ekonomiji božjega da.” Izmed njegovih številnih knjig je omeniti še zgodovino papeštva Der Vatikan als Thron der Welt, ki jo je napisal 1927 za neko nekatoliško založbo in je bila večkrat prevedena. Zgledno je v tem delu znal povezati zgodovino papeštva z zgodovino duha. J. Bernhard je ud Barvarske akademije lepih umetnosti in “So-cietät di cultura”.

— Nemški tednik Die Zeit, ki hkrati izhaja v Hamburku, Buenos Airesu in Torontu je v številki z dne 16. sept. 1866 objavil, da danes izide v zahodni Nemčiji vsakih osemnajst minut ena nova knjiga.

obrazi in obzorja

Jahal konjiča nekakšnega krajevnega Don Kihota. Toda dejstvo, da sem mogel zagovarjati moje ideje, ne da bi se mi kaj dramatičnega pripetilo, je odprlo duše za neko medlo upanje.

Potem pa, po objavi prvih člankov o vtisih z mojega potovanja po Rusiji, potem ko so me prvič odstavili od pouka, so se začele dezertacije. Na sestankih, ki sem jih skušal prirejati enkrat tu, enkrat tam, v odročnih in po policiji malo nadziranih gostilnah, sem ob koncu našel vedno več odsotnih, kakor pa sem predvideval. Nobenega pomena ni imela, ali vsaj zdelo se je, da ga nima, razsodba sodišča, ki sem nanje apeliral zoper odločitev univerze. Sodniki so me formalno oprostili obdolžitve (poglavitna med njimi je bila, da nimam izkaznice komunistične partije, ki brez nje dejansko ni mogoče ostati na katedri), akademski senat pa, namesto da bi me vzel nazaj v službo, je nastopil z novimi ovadbami. Kdor se mi je približal v zmotnem prepričanju, da imam v lasti skrivnost, kako zrušiti režim z enim dotikom čaravne palice, kdor ni verjel, da more tvegati le malo, pa bo zato postal slaven v zamejstvu, se je hitro uveril, da je bitka bolj trda in odgovornost večja. Tako je polagoma 'glavnina' mojih mladih in manj mladih tovarišev odšla proč. Ostali pa so in vztrajajo še sedaj s stanovitostjo, ki jim je v čast, toda z vedno bolj omejenim krogom dejavnosti, in pod grožnjo, da se bodo lepega dne znašli brez službe, tistih malo: Aras, Batinič, Vortjakič. Ljudje s trdo kožo, ki se zavedajo, kaj se jim more dogoditi vsak trenutek.

Še nekdo je bil z nami, pa nas je zapustil: profesor Nikola Čolak iz Zagreba. Ker je bil kriv, da je pripadal skupini, ki je pripravljala sestanek desetega avgusta, je bil odstavljen od pouka. Odšel je. Sedaj je v Padovi, sam, z malo denarja in z dovolilnico za bivanje, kakor jih vaša policija izda beguncem, ki prosijo za politični azil. Ne morem reči, da je krivo ravnal, nimam nobene oblasti, da bi mu kaj očital. Čolak je dobro spoznal vljudnosti režima. Tri leta je bil zaprt v jetnišnici v Stari Gradiški in nihče mu na to ni znal povedati razloga, zakaj je bil toliko časa v zaporu. Novica o moji aretaciji je storila, da je izrabil živce. Že prej ga je nekdo na institutu obdolževal, da preveč hodi k bogoslužnim opravilom in da je moj prijatelj. Še nekaj časa, pa bi se zanesljivo znašel sredi ceste. Odločil se je za edino alternacijo, ki mu je preostala. Z njegovim odhodom se je skupina še bolj umanjšala. Sedaj bi se res mogli pošteti na prstih ene roke.

Toda ni to, kar je odločilno. Naj nas bo veliko ali malo, kakorkoli, gotovi smo, da nazaj ni mogoče. Pred tremi leti ni bilo mogoče misliti, da bi si kdo mogel utvarjati, da je mogoče začeti z kritičnim razpravljanjem v Jugoslaviji. To kar se je zgodilo Djilasu, se je zdelo, da kot težka skala tlači kolektivno zavest. Sedaj, ko vsem kar smo storili, se niti režimski tisk ne upa več dolžiti nas fašizma, kar je bilo prej tako lahko očitati komurkoli, ki se je drznil dvomiti o neizogibnosti komunizma. Sedaj nam ne puste do orodij kritike."

Mihajlov je vključil Titu, vključil partizanski dediščini, vključil komunističnemu maksimalizmu, vključil skriti moči policije trdno prepričan, da bo v Jugoslaviji prišlo do spremembe: "Sprememba je v logiki sistema zgodovinskega dogajanja. Tito ni več in komunizem je v procesu spreminjanja po vsem svetu."

Je Mihajlova prepričanje o prihodnosti Jugoslavije sen? "Nikakor", je odgovoril Mihajlov dvomečemu častnikarju: "Prihodnost je že rojena in se še skriva. Ni važno, če jo bomo morali še naprej iskati v zaporih. Sužnjem tudi ječe morejo biti zibelke svobode."

— Zagrebški tednik Vjesnik u sredu je 6. septembra prinesel dolg razgovor z Nikom Tripalom, tajnikom zagrebske partijske organizacije, ki je zatrdil, da so prizadevanja Rankovića vsebovala „vse elemente komplota“. Tripalo, ki je član preiskovalne komisije o delu varnostne službe, je na koncu razgovora poudarjal, da politična emigracija iz Jugoslavije in nasprotniki režima v domovini tolmačijo zadnje dogodke kot „zeleno luč“ za svoje delovanje. Zato je pozval varnostne organe, naj nadaljujejo s tolikanj zaslužnim bojem zoper sovražnike režima. Končno je pribil: „Zapad pričakuje kot liberalizacijo režima povratek političnih strank ali pa prevzem Djilasovih idej. Rekli smo in ponavljamo, da smo za družbo brez strank.“

— Moskovski literarni tednik Literarnaja gazeta je v začetku avgusta prinesel oceno izbora Pasternakovih pesmi, pri katerem sta sodelovala pesnikova žena Zinajda in njegov sin Evgenij. Ocenjevalec poudarja „globoko občutje časa in smisel za zgodovino“. Oboje najbolj odlikuje Pasternakovo ustvarjanje. Kritiki piše dalje: „Po naravi svojega talenta je Pasternak bolj liriki kot pesnik.“

Obraz časa ne odkriva toliko v socialno-zgodovinskih panoramskih podobah in v neposrednem reagiranju na resničnost, kolikor v metaforičnem pojmovanju liričnega lika, ki je pogosto komplicirano in subjektivno rafinirano. V oceni, ki skuša biti pravična, so še opazni očitki subjektivizma iz uradne partijske literarne kritike. V izboru, ki je izšel pred kratkim, je upoštevana tudi Pasternakova zapuščina, ki jo oskrbuje njegova žena. Izbranim pesmim Pasternaka, ki so bile izdane še lansko leto, je predgovor napisal še Andrej Sinjavski, najboljši kongenialni tolmač svojega mojstra.

— G. M. je živel po vojski 16 mesecev v Ljubljani; pravi, da Mauser zelo dobro opisuje razmere. III. del vsi zelo hvalejo. Če bo pisal naprej, bodo vsi vzeli. — Prijatelj iz Nemčije pa nam piše:

„Gospod, ki je prebral Ljudje pod bičem, mi je pisal: „Knjigo sem prebral z velikim zanimanjem in mi zelo dopade. Mislim, da je pisatelj zelo dobro in zelo objektivno ujel čas. Velika nesreča je prišla nad naš narod, ker je bilo preveč „Bregarjev“ in premalo „Zalarjev.“

naj počaka, „ker morajo dobiti podatke iz Caserte“ (štab maršala Alexandra). Čez 14 dni je prišel odgovor, in so mu povedali: „Vas več ne potrebujemo — vi niste vohunili za nas ampak za sovjete, za Ruse...“ Vauhniku je tudi treba zameriti, da se po 1945 ni nič zanimal za šest sodelavcev, ki so delali zanj iz idealizma in bi tako mogel izvedeti, kako so Angleži sodili o njegovem delu. Za oceno moralne plati vohunstva se je predavatelj obrnil na p. Kukovico, nakar je razlago sklenil v vprašanje: „Komu je Vauhnikova špijonaža koristila?“ Odgovor je v njegovi izjavi na str. 385, kjer pravi: „Tik ob križu (nad Melitiniim truplom) je neznana roka položila trnov venec, sredi katrega je bila pritrjena — jugoslovanska zlata medalja za hrabrost.“ Torej je V. hotel ostati „jug. gen. štabni polkovnik“. V. torej ni delal izključno Slovencem v korist in ni mislil na to, da morajo Slovenci imeti svojo narodno vojsko in narodne oficirje, kajti brez obojega ne morejo upati na samostojno državno življenje v nobeni obliki. Danes je še mnogo živih sodelavcev Vauhnika in Golca, ki bi mogli marsikaj izpopolniti in obogatiti našo zgodovino, revno s podatki iz našega političnega in vojaškega oblikovanja. Ob koncu je še pojasnil, kdo je bil misteriozni AA in kakšni so danes podatki za sodbo nad skupnim delom Vauhnika in AA — Ante Antića.

Kljub izredni obezbežnosti so navzoči nape-to sledili razlagam in se predavatelju zahvalili s prisrčnim odobravanjem. Zaradi zapoznatosti je morala biti debata kratka, vendar je treba omeniti pojasnilo polkovnika Vuka Ravnika, ki je poudaril, da je bilo v jugosl. vojski takšno vohunsko delo smatrano kot madež na oficirski uniformi: izvzeto je iz te sodbe samo Vauhnikovo delo do 6. aprila 1941 v Berlinu.

— Č. g. J. F. nam piše: „...Obenem se Vam lepo zahvaljujem za Glas, ki ga sevè vedno kar na „dušek“ preberem, ter Vas vse prav lepo pozdravljam...“

— Slovensko gledališče v Buenos Airesu je za misijonsko nedeljo znova uprizorilo dramo v štirih dejanjih Henrija Gheona: *Tri modrosti starega Wangu*. Režiral je Maks Borštnik, glavne vloge pa so podali: *Marijan Willemart* (Leo Wang), *Miha Gaser* (Čang Fu Tang), *Frido Beznik* (Oče), *Ciril Jan* (Čaj Kjen Ki), *Tone Mizerit* (Li Čing Haj), *Maks Borštnik* (Zli duh); *Ciril Markež* (Prvi pismouk), *Ljotze Rezelj* (drugi pismouk). Predstavi sta bili v soboto 23. in v nedeljo 24. oktobra v Slovenski hiši.

— Karel Mauser je v „Ameriški domovini“ (1. september) objavil kritično poročilo o Hribovškovi pesniški zbirki *Pesem naj zapojem*. Pravi med drugim: „Tine Debeljak nam je odkril, uredil in komentiral novega pesnika iz časov revolucije, ki bi bil verjetno brez nje-ga pozabljen... Če bi pesnik Ivan Hribovšek živel, bi morda svoji zbirki dal drug naslov. Morda. Vendar je treba reči, da je naslov in razdelitev zbirke zelo posrečena in pesmi razporejene tako, da dajo lepo sliko Hribovškovi rasti. Strašna tragika naših mladih talentov v dobi groze je bila, da je tesnoba vseh ljudi, ki so trpeli, legla nanje, da so jo pestovali in opevali za vse. To velja za Balantića in isto velja za Hribovška. Za hip samo so včasih ušli preko krvavega obzorja in videli nov in lep svet. Groza in trpljenje je oba potegnilo spet v iskanje. Balantič - vaški stražar, Hribovšek - domobranec. Smo v času, ko nekateri trdijo, da je to neumno poudarjati. Le zakaj naj bi bilo neumno? V njih pesmih je del naše zgodovine, bili so izpovedovavci naših čustev. Zakaj naj bi jim to odvzelo? — Naj nas koeksistenca nevtalizira do zadnjega vlakna?“

Uredniku in komentatorju dr. Tinetu Debeljaku gre vse priznanje. Rešil nam je spet čudovito lep drobec, misli in srce mladega pesnika, ki trohni bogve kje."

Vauhnik v svoji knjigi Nevidna fronta večkrat ponavlja, da je bil pri vohunskem delu njegov šef neki AA. Ob zaključku predavanja je predavatelj dr. Srečo Baraga prebral:

„Kako naj imenujem Vauhnikovo trditev, ki jo na strani 420 sporoča nam vsem o Antetu Antiču, ko pravi: 'Kakor fantom se je prikazal, kakor fantom je izginil!' Kako naj vzamemo to trditev? Ker Ante Antič ni izginil kakor fantom, ampak se je prelevil v Ante... in še živi udobno v Argentini. In Vauhnik je v začetku 1946 nekaj časa stanoval pri njem. Antič je Vauhnik tudi pokopal. Ta Antič je takoj po vojni prišel v Italijo in je hotel domov, a vkljub zaslugam ni dobil za to dovoljenja. Iz Benetk se je zatekel v Asgiago in od tu s pomočjo hrvaških znančev v Argentino. Poročil se je s svojo bivšo tajnico Hildo, levičarko prvega reda, katero tudi Vauhnik stalno omenja. In jeseni 1945 je bil Antič večkrat gost v Sev. Italiji neke ugledne slovenske hiše, kjer je zaradi angleške in partizanske nevaležnosti zagrenjen in poln sovraštvstva do beguncev izjavil:

Četnici, ustaše i domobranci su svi jedna banda!

Slovenački domobranci su bili partijska vojska slovenačkih klerikalaca; uz Njemce su se borili protiv interesa saveznika. I to sam ja saopštio u London.

Ja sam tražio put za Velebita u London... (Velebit je bil Titov diplomat, op. ur.) Ja sam otvorio sa svojim izveštajem Velebitu vrata u London.

Ja sem tražio dva puta podmornicu za Velebita. Ja sem za njih radio, a sad mi ne dadu, da se vratim u Jugoslaviju.“

Prijatelj našega lista nam piše: „Zelo sem se začudil, ko sem izvedel za vsebino Baragovega predavanja. Kaj res niso vedeli, kdo je bil AA? Meni so B. navedbe zbudile spomin na dogodke iz pred dvajset let. Kot begunec sem na jesen 1945 moral biti dalj časa v Milanu. Kmalu mi je bil predstavljen dovolj elegantno napravljen gospod, ki je dejal, da je Ante Antič. Takoj moram dodati, da je perfektno govoril angleščino in se je njegovo znanje jezikov komentiralo na splošno kot nekaj izrednega — baje je govoril angleščino brez akcenta... Vendar se je kmalu med nami šušljalo, da je bil v službi Ozne v Milanu in ko sem prijatelju dr. X. omenil svojo bojazen pred njim, mi je objubil, da me bo znal zavarovati... Ker sem se pa čutil vedno bolj ogroženega, sem se AA-ju oddaljil in nazadnje naglo odšel iz Milana...“

Torej že na jesen 1945 je bilo znano, da je AA. delal tudi za Ozno. Pred nekaj tedni je Svobodna Slovenija nejevoljno obsodila, da je ljubljanski komunistični dnevnik Delo objavil pohvalni članek o Vauhniku in njegovem medvojnem delu; najboljši je list zameril Delu dejstvo, da so med besedilom članka objavili Vauhnikovo sliko kar iz knjige.

— Po naključju so bili 1965 na Kapitelskem trgu v Salzburgu odkriti ostanki romanskega križnega hodnika. V naslednjih štirih letih je skupina arheologov pod vodstvom državnega arheologa dr. Vettera (Dunaj) in muzejskega ravnatelja Trahtnigga (Wels) in pod administracijo salzburskega deželnega konservatorja dr. Hoppeja mogla odkriti točni tloris romanske (1181-1219) in Virgilove katedrale (767-774). Jeseni bodo nadaljevali izkopavanje na Stolnem trgu. Na temelju dosedanjih uspehov upa-

Stalin je ves čas svoje vlade zagrizeno izvajal politiko rusifikacije vsega sovjetskega ozemlja. Med posameznimi narodi Sovjetske zveze se je močno poznalo, kako jim je škodovala tridesetletna Stalinova diktatura. Moskovski centralizem do njegove smrti ni popustil; najbolj se je še ohranila židovska kultura in pismenost.

Po diktatorjevi smrti se je začel prehod na boljše. Kako hud je bil ruski pritisk v Ukrajini, se more presoditi po tem, da se je šele v letu 1957, to je štiri leta po njegovi smrti, začelo obračati na boljše. Na zunaj se je sprememba pokazala s tem, da so ruski filmi začeli dobivati spremno besedilo v ukrajiniščini. Na univerzi v Kijevu so do tedaj smeli predavati o ukrajinski zgodovini in književnosti le v omejeni obliki, ali pa celo nič. Študij ukrajiniščine je popustil v tolikšni meri, da v letu 1957 kijevska univerza ni imela gradiva za slovar ukrajinskega jezika in so morali ponatisniti slovar iz leta 1907, dasi se je jezik med tem zelo obogatil in tudi spremenil. Šele leta 1962 so izdali prvi rusko-ukrajinski slovar; izšel je v več zvezkih in je bil prvi po oktobrski revoluciji leta 1917. Vendar še dosedaj v Kijevu niso prejeli dovoljenja, da bi izdali podobne ukrajinske slovarje za druge jezike. Počasi tudi naraščajo izdaje ukrajinskih izvirnikov. Dasi štejejo Rusi samo 18 odstotkov prebivalstva, so vendar izdali v Kijevu zanje 3.893 knjig, dočim jih je v ukrajinskem jeziku izšlo 3.844. Najbolj pa Ukrajince boli, da v Ukrajini pada število ukrajinsko govorečih.

Podobno se izgublja domači jeziki v drugih ruskih republikah. Kazakstan je med največjimi zveznimi republikami, toda domačinov, ki govorijo rodni jezik, je samo še 30 odstotkov. Kirgiška republika se še ponaša, da govori kirgiščino še 40 odstotkov prebivalcev. Na univerzi v Taškentu je 60 odstotkov slušateljev Rusov, v Alma Ata celo 70 odstotkov. Po Stalinovi smrti so v Azerbejdžanu odredili, da mora biti turščina glavni jezik, toda v letu 1962 so ruščino spet izenačili z domačim jezikom. Mladi muslimanski pesnik Halil Reza je objavil „Himno materinščini“ in je povzročil veliko razburjenje ter zaenkrat prejel samo ukor. Tatarci so prosili, da bi smeli v knjižni obliki izdati svoj nacionalni ep „Edige“, pa so prošnjo odklonili.

Moskovski krogi so se zelo razburili, ko je armenski pesnik Robert Karapetian javno napadel uradno režimsko trditev, češ da morajo biti umetnine po obliki sicer nacionalne, po vsebini pa socialistične. Karapetian pa je trdil, da je bila armenska literatura v preteklosti in sedaj vedno po obliki in tudi vsebini samo nacionalna, če je hotela res biti armenska. Partijski dogmatiki so mu seveda zamerili, nekaj ruskih pisateljev pa se je njegovim nazorom priključilo. Kavkaška republika Dagestan ima pesnika Ahmeda Agajeva; sam se je odločil za ruščino in potem pozval še ustvarjavec drugih narodnosti in manjšin, da naj se enako odločijo. Kmalu se je izvedelo, da je Brežnev pobudo Agajeva zelo pohvalil, vendar je celo ruski pesnik Vladimir Soluhin javno zavrnil nazore in predloge Agajeva ter svaril pred asimilacijo, ki bi rusko in tujerodno kulturo samo osiromašila. Zelo odločno se je uprla moskovskemu pritisku ukrajinska pesnica Nadežda Lučnikova, ki piše vse v „kozaškem“ jeziku oz. narečju.

jo strokovnjaki, da bodo mogli odkriti portal in oba zapadna stolpa romanske cerkve ter velik del zidave sv. Virgila. Obe stavbi sta bili stolni cerkvi tudi za Slovence severno od Drave.

— Med slovenskimi srednješolci v Trstu vodi marksistični krožek profesorica Antonac. Pri maturitetnem izpitu na slovenskem učiteljskem v Gorici je hudo prijemala maturante, ker da niso prebrali spisov Edvarda Kocbeka — „del tega velikega slovenskega pisatelja in filozofa.“

— Val protestov zoper zapostavljanje slovenščine v Jugoslaviji je prisilil ustavno sodišče SR Slovenije, da je v drugi polovici julija obravnavalo rabo slovenščine v uradnem poslovanju. Pri tem je ugotovilo, da v mnogih primerih ni upoštevana ustava SR Slovenije, ki določa, da se poslovanje vseh državnih organov ter delovnih in drugih samoupravnih organizacij, ki opravljajo družbeno službo na območju SR Slovenije, vodi v slovenskem jeziku. Zlasti obrazci, ki jih uporabljajo republiški in občinski upravni organi, carinarnice, služba družbenega knjigovodstva, Narodna banka, železniška podjetja in nekateri drugi, so čestokrat v srbskem oziroma hrvaškem jeziku. Podobno velja za številne okrožnice in celo odločbe. Ustavno sodišče SR Slovenije je zaradi take, z ustavo neskladne prakse, sklenilo, da

svoje ugotovitve in predloge pošlje pristojnim organom v republiki. Ljubljanski komentar dodaja: „Upamo in tudi verjamemo, da bodo pristojni organi predloge učinkovito upoštevali. Mi pa sprašujemo, kateri organ slovenske republike more prisiliti tudi zvezne organe na slovenskem ozemlju k izpolnjevanju slovenskih zakonov in ustave? V SR Sloveniji takega organa ni...“

— Notranjski muzej v Postojni se je znašel v velikih finančnih težavah in prostorski utesjenosti; delno tudi zato, ker občini Cerknica in Ilirska Bistrica nista pripravljena sofinancirati njegove dejavnosti. Zato se je občinska skupščina v Postojni odločila, naj muzeji svoje zbirke za nekaj let konservira, dokler v Postojni ne bo mogoče najti primernejših prostorov za stalno razstavo eksponatov. Skupščina je hkrati izrazila pripravljenost, da v tem času financira nekaj razstav bogatega zgodovinskega in arheološkega gradiva, ki ga ima na razpolago Notranjski muzej.

— Konec septembra je v Celovcu gostoval orkester ljubljanske RTV. Dirigiral je Samo Hubad. Komorni zbor RTV pa je odšel gostovat na Poljsko in je ob koncu meseca pot taktirko Lojzeta Lebiča pel na festivalu v Bydgoszczu. Na posvetovanju muzikologov je med festivalom predaval tam tudi dr. Dragotin Cvetko.

odmevi

— Tržaški Novi list je dne 1. septembra objavil poročilo o knjigi dr. Milana Komarja POT IZ MRTVILA. Kritični F. J. pravi med drugim: „S posvetilom 'Mojim živim in mrtvim goriškim prijateljem' je izšla pred časom z lansko letnico natisa, drobna knjiga z naslovom 'Pot iz mrtvila'. Napisal jo je profesor filozofije Milan Komar, izdala pa Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu. To je ena najbolj kvalitetnih knjig, kar jih je izšlo po vojni ne le v zamejstvu, ampak v vsem slovenskem svetu, in zato vzbuja zažudenje, kako to, da je bila deležna tako malo pozornosti. Temu ne more biti vzrok njena drobnost, kajti na ne niti 120 straneh je zgoščene toliko filozofske modrosti, kot bi jo mogli pričakovati samo od kakih debelih bukev, in to ne abstraktne filozofije, ampak prave življenjske modrosti... V uvodu pojasnjuje Milan Komar, da je strnil vanjo tri eseje, ki so bili objavljani že v reviji Meddobje in v nekaterih drugih publikacijah že pred leti... in je ta knjiga tako pristen dokument časa, v katerem so bili eseji napisani, časa, ki je bil že ves prežet s totalitarno strastnostjo, sovraštvom in maščevalnostjo. Ravno ti eseji pa so bili eden prvih glasnikov uravnovešene, trezne, humanistične in realistične modrosti, ki je spregovoril v razdvojeni, razboleli in duhovno zmedeni slovenski svet; spregovoril z usti modreca, ki mnogo razume in zna tudi razložiti in pojasniti ter nakazati pot in duhovne zmede in mrtvila.“ — Nato podaja F. J. misli iz eseja „Modrost je stalna in gibka“ in zaključuje: „Ta kratki

odlomek vsaj nekoliko razkriva filozofsko miselnost profesorja Milana Komarja. Zato njegova knjiga zasluži, da bi prišla v roke čimveč razmišljajočim slovenskim ljudem.“

— Italijanski pisatelj Giancarlo Vigorelli je predsednik mednarodnega pisateljskega društva COMES (ni istovetno s Pen klubom). Odbor mu je podelil nalogo, da potuje v Moskvo in posreduje za pisatelja Sinjavskega in Daniela. Tam ni nič opravil in po vrnitvi iz Moskve časnikarjem izjavil: „Ugotovil sem, da sta oba v ječi zbolela... Zelo sem v skrbeh za njuno usodo... Obenem z menoj pa se mora ves svet vpraševati, koliko se čuti Sovjetska zveza močnejšo in varnejšo, odkar je dva pisatelja vtaknila v ječo.“

— Tudi Švica se odziva zahtevam, ki jih je laikom naložil II. Vatikanski koncil. Mnogi ukrepi in nasveti koncilске konstitucije terjajo preobrazbo laikov, zlasti pa priporočajo teološkega znanja med sodobnim laikatom. Poseben urad v Zürichu je izdelal načrt teološkega instituta posebne vrste in sicer za laike za akademsko izobrazbo ali s šolami, ki so blizu univerzitetne ravni. Napravili so načrt, kako posredovati potrebno teološko šolanost v času osmih semestrov. Prvi odzivi kandidatov so bili izredno številni in se že misli na redna predavanja pred slušatelji, dočim bi oddaljenim učencem gradivo v obliki skript razpošiljali vzporedno po pošti. Po opravljenih semestrih s primernimi izpiti bi kandidati prejeli diplome o teološki izšolanosti, ki bi bila na isti višini kot je razdeljena na rednih teoloških fakultetah.

NAŠE PRIREDITVE

Štirinajsti kulturni večer bo v soboto 19. novembra ob sedmih, salon Bullrich, Sarandí 41, Capital. Sezono kulturnih večerov bo zaključil filozofski odsek in bo predaval gospod Božo Fink.

GLAS sproti obvešča o delovanju naše založbe in spremlja ne samo slovensko kulturno delavnost, ampak stremi podajati sliko kulturnih, političnih, idejnih dogodkov, kakor se izraža in oblikuje v nenehni tekmi in čiščenju pri vseh narodih. Vse kulturne vrednote zaslužijo našo pozornost in nas zanimajo v vseh svojih globinah in razčiščenjih; pri tem pa ne smemo nikdar zaiti v sektaštvo ali pristranost. Biti odprt vsemu združenemu je klic našega časa! Mislimo, da Vam je, naš list za vse to sigurno izpričevalo in dokaz. Pomnite pa, da imamo pri izdajanju mnogo težav tudi gospodarskega značaja in Vas prosimo, da s podporo dokazete, da je naš list res tudi Vaš GLAS.

— Glasbena matica v Trstu je izdala poročilo za leto 1965-1966. Glavni del je posvečen matičini glasbeni šoli, kjer piše, da je v letu 1965-66 urilo glasbo 61 gojencev, nižjo stopnjo 62, srednjo stopnjo 3 učenci in folklorno glasbo 59. G. M. ima še svojo podružnico v Devinu, Nabrežini, Proseku, Kontovelu in v Trebčah, na Goriškem pa v Doberdolu, Sovodnjah, Štandražu in Števerjanu. Kritike tržaških listov vedo povedati, da podatki poročila dokazujejo, da vlada med slovensko mladino veliko zanimanje za glasbo.

— Med letošnjimi šestdesetletniki je tudi obletnica Ljube Prennarjeve, pisateljice enega izmed prvih slovenskih kriminalnih romanov (Neznani storivec, 1934). Preje je napisala roman iz dijaškega življenja (Trojica) in domačijsko kroniko „Mejniki“. Rok Arih, pisec članka ob jubileju Lj. Prennarjeve v NR pravi, da še piše, „vendar, kot se zdi, za predal. V javnosti nastopa kot pravnica“.

— Umrli je v Muenchenu katoliški teolog Philipp Dessauer, brat slavnega fizika Friedricha Dessauerja. V začetku tridesetih let je ustanovil v Leipzigu oratorij sv. Filipa Nerijskega, a so ga nacisti zaprli. Preučeval je mejna vprašanja med teologijo in naravoslovjem in teologijo zgodovine (Der Anfang und das Ende, Das binome Geschichtsbild).

— Pariška založba Gallimard je izdala antologijo pesmi južnoameriških pesnikov. Ob izidu je priredila recitacijski večer v gledališču Odeon in sta pesmi recitala Maria Casares in Jean Louis Barrault, prva v španščini, za njo pa Barrault v francoskem prevodu. Antologija obsega dela Pabla Nerude, Gabriele Mistral, Asturiasa y Argentincina Borgesa. Izven programa pa so prebrali še kratko črtico argentinskega pisatelja Julia Cortazarja, ki pa živi

stalno v Parizu ter je svoj tekst sam prevedel v francoščino.

— Ronald Petit je sprejel vabilo vabilo Davida Webstra, direktorja londonskega Covent Gardna za daljše gostovanje v februarju 1967. Za to priliko si je Petit zaželel nov balet, ki bi ga nastudiral in koreografiral za Margot Fonteyn ter Rudolfa Nurejeva. Za vsebino je zaprosil znanega dramatika Harolda Pinterja, komponista pa si še ni izbral.

— Grška akademija je tedne in tedne obravnavala vprašanje, ali naj pesnika Seferisa, Nobelovega nagrajenca, sprejme med se. Nazadnje so se odločili, da mu naslova "nesmrtnika" ne bodo priznali, ker je pesnik odklonil podpisati pred vstopom neko posebno izjavo lojalnosti — obveznosti vpoštevatvi neke klasične zakonitosti ustvarjanja.

— Ljubljana je imela skozi poletje posebno razstavo arhitekture mojstra Fabijanija. Slovenska umetnostna zgodovina je priznala mojstru prvenstvo s tem, da mu je podelila ime utemeljitelja slovenske arhitekture. Razstava je bila v prostorih Narodne galerije. Mnoga vodstva je opravil prof. Fran Stele.

— Na Vrsnem na Primorskem so v nedeljo 11. septembra slovesno odprli odkupljeno in preurejeno Gregorčičevo rojstno hišo. Sredstva v ta namen je zbral poseben odbor za odkup in ureditev. Priskočili pa so na pomoč tudi rojaki iz zamejstva, kot na primer Goričani, Tržačani in člani društva „Ivan Trinko“ iz Čedad. Počastitev pesnika Simona Gregorčiča ob 60-letnici njegove smrti se ujema tudi z 80-letnico ustanovitve posoškega društva, ki je, kot znano, s svojim požrtvovalnim delovanjem, ohranjalo naše narodno bistvo proti germanizaciji in ital. iredenti.

— Letošnji festival v Toulonsu je bil posvečen Španiji in sicer v glavnem je veljal izvajanjem del Federica Garcie Lorca in Manuela de Falla. Skupina Renée Faure in Maria Laforet je uprizorila Lorcovo dramo Bodas de Sangre. Sledila je izvedba opere Kratko življenje in baleta Iberija, oboje po glasbi de Falla. Balet je izvajala skupina iz Córdoba s koreografijo Albéniza. Maurice Ohana je režiral opero de Falla Les Treteaux de Maître Pierre in baletna skupina Rafael iz Córdoba je ob spremljavi komornega orkestra pod vodstvom Louisa Aurialomba izvajala balet de Falla Začarana ljubezen. Povabili so španski državni radijski orkester, da priredi koncert de Fallovih somfoničnih skladb. Zelo veliko zanimanje je bilo za nastop Comédie Française iz Pariza, ki je uprizorila delo Henryja Montherlanta Mrtva kraljica. Višek pa je na koncu dosegel festival z izvedbo de Fallove kantate Atlantida. Orkester je štel 200 godbenikov.

— Maurice Bejart, koreograf in režiser, je za oder predelal roman Gustava Flauberta Les tentations de Saint Antoine. Pri uprizoritvi sodeluje film, balet in glavno vlogo bo podajal vodilni francoski gledališki igralec ter režiser Jean-Louis Barrault. Krstna predstava bo v Theatre des Nations v Parizu med mednarodnim festivalom v juliju 1967.

ZALOŽBA BARAGA
TISKA SE TISKA SE

Ruda Jurčec

skozi luči in sence

II. del

Dela pospešno napredujejo, vendar prosimo potrpljenja, ker je rokopisa nad šesto strani.

29. OKTOBER

Še dve leti in slavili bomo petdesetletnico tistega 29. oktobra 1918, ko je bila na Kongresnem trgu v Ljubljani oklicana slovenska država in slovenska narodna vlada. Sicer je bila odvisna od Narodnega veča v Zagrebu, toda nad Slovenijo je zasijal blesk in spomin dveh prvih slovenskih državnih tvorb — države Karantanije v šestem stoletju in skoraj dve stoletji zatem Kocljeve slovenske države v Panoniji. Obe sta utonili v navalu katastrof, toda nič nečastnega ni bilo nad njunim pepelom. Ostala je resnica: Slovenci smo imeli že dve lastni državni tvorbi, nastali v težkih, napolj barbarskih časih in globoko v srednji vek smo z ustoličenjem koroških vojvodij ohranili zgled demokratskega državnega dejanja, kakor mu je bilo po mnenju francoskega pravega filozofa Jeana Bobina iz 17. stoletja malo podobnih v sicer že zelo civilizirani Evropi.

Če sta obe državni tvorbi bili obsojeni na razpad, pa smo v letu 1918 — na slovenski praznik — doživeli razpad ene najstarejših monarhij v Evropi — mali narodi so vrgli mogočno habsburško monarhijo, ker ni bila drugega kot ječa devetih ali desetih narodov v monarhiji. Politika razpadanja se ni ustavila; katastrofa v aprilu 1941 je razdrala nado, ki se je imenovala prva Jugoslavija, vihar je pometel z državo, ki ni znala urediti usode treh ali štirih slovanskih narodov. Razpadanje je seglo še dlje in po strahotni komunistični revoluciji v Sloveniji je zrasla druga Jugoslavija kot ječa, kakor je dotlej slovanski narodi v tem delu Evrope niso poznali. Spet pa se kaže, da tudi najtrdnější zidovi ječ ne morejo potlačiti svobode narodom, če se ti sami nasilju ne uklonijo bodisi iz strahu, iz občutka manjvrednosti ali zaradi nejasnosti o svojem mestu med narodi sveta. Prva polovica našega stoletja je torej za nas Slovence značilna po razpadanju, kajti propadla je habsburška monarhija, propadla prva Jugoslavija — in sedaj se prerokuje razpad druge, dasi še z vprašanjem na koncu.

Prvi resni glasovi o razpadu druge Jugoslavije so se začeli oglašati že pred približno poldrugim letom — bili so že dolgo taki glasovi —, toda močnejšo obliko so dobili, ko so nekateri vodilni komunistični politiki v Sloveniji začeli ponujati načrte o odcepitvi Slovenije in iskati zanjo opore tu ali tam.

Živimo v ozračju razpadanj in izgleda, da nam kot izhod iz stiske ne ponujajo drugega kot — strah. „Rad bi srečal tistega, ki bi mi povedal, kako bi mogla živeti svobodna slovenska država...“, se je še pred kratkim širil slovenski defetizem. Še bolj jasna je oblika sedanjega strahu: kajti ta strah rodi najprej nezaupanje, nakar sledijo ali zagrenjeno sovraštvo do vsega naokoli ali pa pripravljenost za kapitulantstvo vseh oblik.

Če bi naši predniki v letu 1918 ob prvem razpadu prestrašeni zbežali v zapečke, bi 29. oktobra nikdar ne bilo. Če bi ob drugem razpadu 1941 in nato sledeči revoluciji prevladal defetizem, bi nikdar ne dobili prve svoje slovenske narodne vojske v moderni Evropi in bi — kakor je bilo hudo — ne bilo emigracije, pričevavke slovenskih resnic in svobode v svetu.

Strah ni od včeraj, od danes in ga tudi jutri najbrž še ne bo konec...

Med borbo proti diktaturi v prvi Jugoslaviji se je glasil: „Ekonomsko bomo umrli, če ne ostanemo v Jugoslaviji.“, „kajti naša industrija ima svoj trg samo na jugu“. Takrat smo imeli dve glavni industriji, ki sta nas držali pokoncu: tekstilno s središčema v Mariboru in Kranju, Kranjsko industrijsko družbo (KID) na Jesenicah. Ko sta okrog leta 1935 bili v najlepšem razmahu, sta se pojavila načrta: tekstilni delavec je v Sloveniji predrag, zato se bo vsa tekstilna preselila na jug — v Srbijo, kjer ni bilo sindikatov ipd. in bo (tuji) kapital več zslužil; za KID pa je glavni štab v Belgradu tudi naglo izdeloval načrte za selitev v Šumadijo, ker tako važna industrija ne sme iz vojaških ozirov biti na severu Slovenije. — Kako je na nas zrl Belgrad pa še to: Ko je bil Anton Korošec dru-

go leto v konfinaciji na Hvaru, mu je bilo zagroženo, da bo kralj izvedel intervencijo (zaplembo) slovenskega združništva — komu v korist?

In nas je bilo strah — in kakor mu v svetovni literaturi ni enakega, tako je samo za nas Slovence Oton Župančič zapel tisto: Srce, zakaj drhtiš? Česa, povej se bojiš? — Vsega, vsega...

Ker nas je bilo strah, si iščemo opore in „moralni“ smo se naslonili drugam — kdor nima nog za lastno hojo, mora seči po berglah, kdor je berač, mora kazati krvave, gnile noge, dasi bi se mu mogoče ne gnojile, če bi si jih pravčasno pozdravil.

Veliki dogodki med romantiko so nam dali velike može: Prešerna, Slomška, Barago! Ko je Prešeren, pesnik svetovnih razmerij, pel pesmi narodu, ki — recimo — politično še ni bil oblikovan, je odklonil za naš jezik berglo ilirizma in nas duhovno in narodno rešil. Bil je gotovo edini, ki je v sebi nosil strah vsega tedanjega slovenstva in je vedel, da nas more rešiti, če se on ne nasloni na brajdo pri sosedu.

Seveda: Prešeren, Baraga, Slomšek — bili so pesniki, pisatelji, filozofi — torej čustvenjaki, zanesenjaki...

Kdor je plen resničnega strahu, mu zdravniki priporočajo družbo, prijatelje; vendar gorje, če se bo nanje naslonil z vso pezo svoje bolešne zagrenjenosti, prepojenosti, obsedenosti strahu...

Kam se bomo naslonili?

Na sever — ali na zahod (kaj prida tam ne bo, ker je že Anton Korošec v letu 1923 — če se ne motim ob nettunskih konvencijah — vzkliknil v begrajskem parlamentu: „Če nam bodo Italijani nagajali, bomo čez štiri dni napajali svoje konje v Tiberi...“)

Ker bergle cez zahod in sever ne sežejo, tudi ni več pogleda naprej, kjer so sicer zelo vidni obrisi Zedinjene Evrope in tudi Organizacije združenih narodov; zlasti v zadnjih časih so se izkazali kot izredno koristni, če že ne upostevamo njih moralno veljavo (mlade države v Afriki in nemalo razvoj na Cipru, ki je velik komaj tretjino Slovenije, pa je postal republika pod varstvom Organizacije združenih narodov.)

Toda kdo bo verjel — tam so spet bili sejavci zanese-njaki, pred sto in več leti pesnika Lamartine, Hugo — toda v našem stoletju vstane kar nakrat galerija državnikov izrednih obzorij: Briand, Herriot, Masaryk, Karl Renner, Ebert, msgr. Ignacij Seipel — in ne nazadnje naš Anton Korošec, ki je bil v letih okr. 1922 podpredsednik panevropskega kongresa s sedežem na Dunaju.

Seveda je za vero v takšen razvoj potrebna močna in lepa kupa optimizma. Kdor pa je optimist, ne pozna strahu, tudi tedaj ne, kadar mu groze — z gorjačo.

Vsi imamo talente — Bog jih je dal vsakomur več kot pa se jih zaveda; vendar kot dober „politik“ usmiljeno terja, da jih samo nekoliko pomnožimo — recimo vsaj enkratno. Na našega življenja poti nam je za konec trpljenja gotovo podelil vsaj en talent za oblikovanje vsega, kar je pri vsakem narodu višek — za našo državnost, naš najlepši talent.

Kaj se bo zgodilo, če se bomo v času, ko marsikaj razpada, zbegano ozirali, „joj, moj Bog, kam bi dal — kam se bom naslonil...“ in bi bili v zadnjih trenutkih strahu toliko brez srca in talent celo odnesli k sosedu in ga tam zakopali...

Ali ne bi grešili in zaslužili kazni ne samo zase, ampak bi jo povzročili tudi svojemu bližnjemu, ki se nas je usmilil in naš zaklad sprejel v svojo shrambo.

Rastli bomo v širšo skupnost in to brez protihirvaške ali protisrbske histerije, ker jim želimo vse dobro — enako kakor vsem drugim sosedom dobre volje. Če na polju najmočnejše ideje — verske zmagaže občestvenost, se bo v njenem ali podobnem objemu znašla tudi politika.